

INLEIDING

De Kinderrechtencoalitie gaat bij het innemen van standpunten niet over één nacht ijs. Naast de Open Fora die openstaan voor het brede publiek organiseert zij ook ronde tafels waarbij expertise rond één welbepaald thema wordt verzameld.

Op basis van een nota die werd samengesteld door het secretariaat, werden op 6 juni 2014 verschillende experts m.b.t. het uitsluiten van leerlingen rond de tafel gebracht. Het verslag van deze bijeenkomst werd teruggekoppeld naar de deelnemers. De voorbereidende nota, het verslag van de ronde tafel en de reacties hierop leverden de grondstof voor de position paper die werd goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Kinderrechtencoalitie op 11 september 2014 en die we hierbij aan u voorstellen.

WAAROVER GAAT HET?

In Vlaanderen werden in het schooljaar 2012-2013 maar liefst 2.793 leerlingen definitief uitgesloten op school. Meer en meer vangen we via ons netwerk van 28 NGO's die samen de Kinderrechtencoalitie vormen op dat het met de definitieve uitsluitingen de verkeerde kant opgaat: een stijgend aantal leerlingen wordt hun recht op onderwijs ontzegd en de kwetsbare groepen worden hierbij nog maar eens geïsoleerd.

Het dominante profiel van de geschorste leerlingen laat zich als volgt omschrijven: een jongen uit het beroepssecundair onderwijs (voltijds of deeltijds) of het buitengewoon onderwijs, die zwak presteert op school, lager opgeleide ouders heeft en waarvan de thuistaal een andere taal is dan het Nederlands. Dit profiel van de uitgesloten leerling wijst in ieder geval op het bestaan van sociale ongelijkheid binnen het onderwijs, zoals al meermaals uit onderzoek² naar voren kwam.

De Kinderrechtencoalitie is hierover uitermate verontrust. We stellen in deze position paper een stappenplan voor dat het aantal definitieve uitsluitingen drastisch kan terugdringen. Aangezien recent het nieuwe decreet rechtpositie van leerlingen in werking trad, schetsen we ook enkele knelpunten bij dit decreet.

¹ Position paper goedgekeurd op de Algemene Vergadering van de Kinderrechtencoalitie op 11 september 2014

² De school van de ongelijkheid, 2013, Nico Hirtt, Ides Nicaise & Dirk De Zutter

Dit stappenplan vertrekt van het creëren van een positief schoolklimaat als absolute voorwaarde en eindigt met de definitieve uitsluiting, die alleen mag toegepast worden in zeer uitzonderlijke gevallen en onder strikte voorwaarden.

STAP 1: NAAR EEN POSITIEF SCHOOLKLIMAAT

Het creëren van een positief schoolklimaat is de allereerste stap wil men conflicten en schorsingen vermijden. We denken hierbij aan een schoolklimaat waarin aandacht is voor de participatie van jongeren en dat inzet op een open en verbindende relatie met de nabije en bredere, maatschappelijke omgeving. Een dergelijk schoolklimaat gaat uit van de sterke kanten van de leerlingen en hun leefomgeving. Men focust niet op probleemgedrag, maar hanteert een herstelgerichte benadering.

GOEDE RELATIE MET DE LEERLING

Blijf geloven in de sterkte en veerkracht van elke leerling. Elke leerling heeft immers sterke kanten, maar deze komen nu vaak te weinig aan bod. Men moet blijven geloven in jongeren en mag ze niet loslaten. Belangrijk hierbij is het ontwikkelen en onderhouden van een vertrouwensband tussen leerlingen, leerkrachten en de school. Bij leerlingen die uitgesloten worden, zien we dat die vertrouwensband zelden of nooit tot stand is gekomen. Begeleidingscontracten afsluiten met leerlingen moet kunnen, maar dan wel onder strikte voorwaarden en vanuit een herstelgerichte visie waarbij alle betrokken partijen duidelijke en haalbare engagementen opnemen en waarbij we ervan uitgaan dat geen enkele jongere zomaar onaanvaardbaar gedrag vertoont; de context waarbinnen dit gebeurt is belangrijk.

De belangrijkste aandachtspunten voor een goed begeleidingscontract zijn de volgende:

- Een begeleidingscontract moet de jongere kansen geven en is dus een vertrekpunt, geen eindpunt. Doel van het contract is steeds dat de leerling zijn gedrag aanpast.
- In een begeleidingscontract wordt een beperkt aantal gedragsregels opgenomen die best met alle betrokkenen worden overlegd
- Het contract stipuleert ook wie de leerling tijdens de looptijd van het contract opvolgt en begeleidt en op welke tijdstippen dat gebeurt.
- Het contract verduidelijkt hoe de evaluatie van het gedrag van de leerling zal verlopen?
- Elk begeleidingscontract is beperkt in de tijd.
- De leerling engageert zich om met het contract positief aan de slag te gaan. Hij weet dat een weigering tot medewerking kan leiden tot een tuchtprocedure.

Betrek de leerlingen ook bij het beleid van de school: luister naar wat ze te zeggen hebben, organiseer structurele en informele vormen van participatie.

GOEDE RELATIE MET DE OUDERS

Een school moet werken aan een goede relatie met de ouders, als partners. Zij moet met hen een band creëren. Ouderbetrokkenheid komt nu te weinig aan bod in scholen of wordt beladen met verwachtingen vanuit de school die onvoldoende rekening houden met de leefomgeving van die ouders. Communicatie met de ouders moet vanaf de start van het schooljaar opgestart worden. Ontmoeting en uitwisseling van ervaringen tussen ouders waarbij de school een opbouwende rol opneemt, biedt kansen om te bouwen aan die relatie met de ouders.

ROL CLB – WELZIJNSWERK

Centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's) zijn een mogelijke schakel tussen onderwijs en welzijn, maar dikwijls wordt een CLB pas gecontacteerd als een conflict is geëscaleerd en er een nieuwe school moet gezocht worden. Het is nodig om te bouwen aan een nauwere samenwerking tussen de welzijnssector en het onderwijs.

STAP 2: OPLEIDING EN ROL VAN DE LEERKRACHTEN

Startende leerkrachten zijn vaak onvoldoende voorbereid op de diversiteit die ze op een school mogen verwachten. Ze krijgen dit onvoldoende mee vanuit hun opleiding en vertrekken dan maar vanuit het eigen middenklasse referentiekader dat vaak botst met dat van de leerlingen. Leerkrachten moeten kunnen starten met een *open mind*. Dat begint met het kunnen aanvaarden van de leerling en zijn leefomgeving. Dit aspect vraagt continue aandacht binnen de opleiding en gedurende de loopbaan, waarbij de ondersteuning vanuit de directie en collega's cruciaal is. Basisattitude van de leraar moet zijn dat hij zijn leerlingen niet loslaat en de relatie in stand houdt, ook al doet er zich een conflict voor.

Er is dus nood aan competente leerkrachten die een klimaat van gelijke leer- en ontwikkelingskansen kunnen scheppen voor alle leerlingen. Het ondersteunen van leerkrachten om ze te leren omgaan met problemen van jongeren of problemen in de relatie met leerlingen is van essentieel belang.

Soms is de drempel naar een CLB te hoog. Een bijzondere rol is dan ook weggelegd voor de vertrouwensleerkracht die ter beschikking staat van leerlingen die een persoonlijk gesprek willen. Het spreekt voor zich dat de inhoud van deze gesprekken vertrouwelijk moet blijven en dat er de nodige garanties moeten worden gegeven aan de leerling opdat de informatie niet wordt doorgegeven aan derden, gezien het ontbreken van het beroepsgeheim bij de vertrouwensleerkracht. De vertrouwensleerkracht moet dan ook aan de leerling duidelijk vooraf laten weten dat hij niet gebonden is aan het beroepsgeheim en de beslissing over het al dan niet doorgeven van informatie overlaten aan de leerling zelf. Indien de vertrouwensleerkracht door derden wordt verzocht informatie door te geven kan hij doorverwijzen naar de directie en/of het CLB.

STAP 3: ALTERNATIEVE VORMEN VAN CONFLICTOPLOSSING: TIME-OUT EN HERGO

Herstelgericht werken is een absolute vereiste op een school: leerkrachten en leerlingen moeten de tijd krijgen om dingen te verwerken en gehoord te worden. Time-out projecten en Herstelgericht

groepsoverleg (HERGO) kunnen waardevolle initiatieven zijn op voorwaarde dat het traject ingrijpend kan werken met alle betrokkenen bij een gegeven situatie. Zo moet men altijd vertrekken vanuit de sterkte van de (gemotiveerde) jongere. Het leren van de jongeren moet centraal blijven staan.

Time-out moet vertaald worden naar time-in: dergelijke trajecten moeten kunnen ingrijpen in de verschillende schoolrelaties en in het gedrag van de verschillende actoren. Nu wordt de time-out immers al te vaak toegespitst op de individueel betrokken leerling. We denken m.n. aan de leerling zelf, zijn leefomgeving, de leerkrachten, de directie en de klasgroep, en de relaties tussen al deze actoren. Scholen mogen hun leerlingen niet 'dumpen' in een project en de problemen van zich af schuiven. Een dergelijk bijzonder begeleidingstraject moet steunen op de actieve inzet van alle betrokken actoren die zich engageren om te werken aan verandering, betrokkenheid en communicatie.

Onderwijs is geen hulpverlening, leerkrachten zijn geen hulpverleners. Maar scholen moeten samen met de leerkrachten wel het herstelgericht kader hanteren en op tijd een beroep doen op externe ondersteunende partners, zoals het CLB en het welzijnswerk. Hiervoor zijn meer middelen nodig, maar de schaarste van de middelen is geen excuus voor het niet aangaan van de nodige samenwerking.

Vooraleer gedacht wordt aan een definitieve uitsluiting moeten alternatieven zoals HERGO en time-out reële kansen krijgen. Deze bepaling moet zijn weg vinden naar de schoolreglementen.

STAP 4: DEFINITIEVE UITSLUITING IS GEEN OPLOSSING

Definitieve uitsluiting is nooit een oplossing, maar in uitzonderlijke situaties is er voor een dergelijke uitsluiting ook geen alternatief: ook de mogelijkheden van de school zijn niet onbeperkt. Komt het dan toch zo ver, waarmee moeten we dan rekening houden?

- De rechten van leerlingen moeten centraal staan.
- Men moet zorgvuldig omspringen met het overgaan tot een beslissing tot definitieve uitsluiting: alle betrokken partijen dienen gehoord te worden, alle andere pistes moeten bewandeld zijn, er moet telkens gehandeld worden in het belang van de leerling en de genomen beslissing moet gemotiveerd en onderbouwd worden.
- Schorsen kan ook tijdelijk en preventief zijn, wat voor specifieke problemen zorgt. Er moet op toegezien worden dat de zaken die per decreet zijn vastgelegd ook correct toegepast worden. Men moet steeds de rechten van de leerlingen voor ogen houden en niet zomaar preventief schorsen, maar hiermee zorgvuldig omgaan.
- Meer controle op het schorsingsbeleid van scholen is nodig. Er zijn cijfers over definitieve uitsluitingen, maar wat met de tijdelijke schorsingen, wat zijn daarvoor de redenen, zijn die gerechtvaardigd, wat is het effect op de jongere en zijn schoolloopbaan, wat indien de procedures niet correct worden gevolgd? Het Kinderrechtencommissariaat³ beschouwt de onderwijsinspectie als de meest geschikte instantie

³ Advies, 2013-2014/10, Rechtspositie leerlingen in basis- en secundair onderwijs en participatie op school, zie <http://issuu.com/kinderrechten/docs/8f2192a1-55e2-4166-9d95-d30c3425aa22/3?e=0>

om deze permanente monitoring te coördineren. De Kinderrechtencoalitie zal de vraag wie deze controle precies moet uitoefenen nog nader bestuderen.

- De bemiddeling is onontgonnen gebied binnen het hanteren van het conflict, ook binnen een procedure tot schorsing. Meer communicatie en overleg tussen de betrokken partijen voor men overgaat tot een definitieve beslissing is noodzakelijk: over het klachtrecht, de beroepsprocedures, de motivatie van de beslissingen.
- Sommige leerlingen wordt hun recht op onderwijs ontegd. Minderjarigen moeten het jaar kunnen afmaken op de schoolbanken en mogen hun recht op onderwijs niet ontegd worden. Zo niet loopt het bij de start van het volgend schooljaar opnieuw mis. Het is de Belgische rechtstaat onwaardig dat er leerlingen rondlopen die maanden thuis zitten terwijl ze recht op onderwijs hebben.

Het tuchtkader, met de definitieve uitsluiting en andere middelen, moet los staan van andere begeleidende maatregelen waarbij we leerlingen op school pogen te houden.

RANDVOORWAARDEN

We staan ook even stil bij enkele randvoorwaarden die o.i. dienen vervuld te worden om te komen tot een positief schoolklimaat en een daling van het aantal definitieve uitsluitingen. Vaak kunnen kleine ingrepen al een totaal nieuwe dynamiek op gang brengen.

- Zorg voor meer informele contacten met de leerlingen, dit kan bvb. tijdens het moment van de inschrijving, of tijdens het reftertoezicht, dat nu uitbesteed wordt aan externen.
- Zorg voor een klimaat van dialoog op school.
- Schoolreglementen bieden een houvast, maar zijn niet altijd even duidelijk en soms ook achterhaald. Het probleem situeert zich bij de decretale richtlijnen die onvoldoende toegankelijk zijn en de geldende voorschriften ter bescherming van kinderen en ouders niet transparant bundelen, zodat een correcte toepassing binnen het schoolreglement bemoeilijkt wordt. Misschien moeten we denken aan het afschaffen van deze reglementen en van nul te starten en nieuwe reglementen opstellen met betrokkenheid van leerkrachten en ouders. Men dient ook het onderscheid te maken met de afsprakennota, die erop gericht moet zijn scholen leefbaar te maken voor onderwijzend personeel én leerlingen.
- Leerkrachten moeten zich ondersteund voelen door collega's en directie. Er moet voldoende aandacht worden besteed aan de problemen waarmee de leerkracht worstelt, zodat conflicten niet escaleren.
- Het goed samenleven van leerlingen is een basisvoorwaarde voor het welbevinden op de school. Leerlingen kunnen elkaar wederzijds positief beïnvloeden. Laat leerlingen van verschillende afdelingen samen sporten, samen schooluitstappen maken, samen werken aan vakoverschrijdende projecten, in dezelfde refter eten...
- Maak van de school geen eiland maar school een open school. Breng de buitenwereld binnen in al haar diversiteit en organiseer een sterke relatie tussen de school en de omgeving.

Vanaf 1 september 2014 trad het decreet rechtspositie van leerlingen in werking. Dit decreet bevat heel wat bepalingen die een stap in de goede richting zijn, maar er zijn m.b.t. de definitieve uitsluitingen nog een aantal zaken die beter kunnen.

- Er werd vanaf 1 september 2014 zowel voor het basis als het secundair onderwijs een beroepscommissie in het leven worden geroepen. Er moet bij de samenstelling van deze commissie een evenwicht gevonden worden tussen interne en externe leden. Externe leden kunnen bvb. een lid van de ouderraad of schoolraad zijn. Men kan zich vragen stellen bij de onafhankelijkheid van deze leden en extra controle lijkt dan ook aangewezen.
- De scholen hebben alle vrijheid om beroepstermijnen te bepalen. Dit kan dus verschillen van school tot school. Waarom geen vaste termijn invoeren, zoals bij de betwisting van schoolresultaten?
- Wat het hoorrecht betreft worden in het basisonderwijs alleen de ouders gehoord in de uitsluitingsprocedure. Nochtans weet de leerling het best hoe de zaak in elkaar zit en zou hij moeten in staat worden gesteld zijn mening te geven, zoals bepaald in artikel 12 van het IVRK
- Zowel in het basis als in het secundair onderwijs bestaat de kans dat de ouders van de ene dag op de andere zelf in opvang van hun geschorste kind moeten voorzien. Scholen zouden zoveel mogelijk zelf in opvang moeten voorzien, of alternatieven voorstellen, totdat er een oplossing is gevonden.
- Het is belangrijk dat de geschorste leerling snel een plaats vindt in een nieuwe school. School en CLB moeten de leerling actief bijstaan in zijn zoektocht naar een geschikte school. Hierover wordt in het nieuwe decreet echter niets gezegd voor het basisonderwijs.

We zullen moeten afwachten wat de impact van dit nieuwe decreet zal zijn. We pleiten ervoor dat de overheid meer aan monitoring doet m.b.t. wat er rond tucht en leefregels binnen de scholen gebeurt, hoe vaak er uitsluitingen gebeuren en wat daarvan de reden is en hoeveel er in beroep gegaan wordt. Meer monitoring vanuit het beleid is dus noodzakelijk, niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief.

Een grondige onderwijshervorming die zorgt voor minder ongelijkheid en minder uitsluitingen dringt zich op. Er moet op zoveel mogelijk vlakken tegelijkertijd worden gewerkt: naar de leerkrachten toe, de scholen, de koepels, de directies, de lerarenopleidingen en op departementsniveau. De implementatie van een stappenplan van een open, verbindend en participatief schoolklimaat waarbij herstelgericht gewerkt wordt en waarbij de focus niet gelegd wordt op het probleemgedrag, maar waarbij men uitgaat van het positieve kanten van de leerling en met als allerlaatste sluitstuk de uitsluiting onder strikte voorwaarden is o.i. dringend nodig.